

Händelser i ett kråkrevir 1997–2005

Jan Sondell

Författarens bostad på Gällstaö, Ekerö ingår i ett kråkrevir. Utifrån den närheten till ganska orädda kråkor berättas om revirinnehavarnas liv och leverne med tonvikt på mer intressanta händelser. I en faktaruta ges även lite allmän information om kråkans ekologi, t ex den sociala uppdelningen på revir- och flockkråkor.

När vi flyttade till Rulleudd på Gällstaö vid Mälaren sommaren 1997 sade den som sålde huset: ”....och sedan måste ni lova att mata Gusten”. Gusten visade sig vara en kråkhanne, som lärt sig leva nära tillsammans med de nio tomtägarna på udden. Vi ingick helt enkelt i hans revir.

På hög- och eftersommaren hävdades dock inte reviret så intensivt då omgivande åkermarker utgjorde ett rikligt födounderlag för både gamla och unga kråkor. Det första jag därför såg eller egentligen inte såg av Gusten var att en mört på ca 300 gram blixtnabbt försvann. Jag hade fiskat i november och det enda jag fick var en stor mört. Jag lade den på en 1,5 m hög grill av sten, vände ryggen till några sekunder och så var mörten borta. Jag blev verkligen häpen! Den enda möjliga förklaringen, som jag kom fram till senare, var att Gusten hade iakttagit fisket från en trädtopp och omedelbart släpat mörten i säkerhet bort längs strandkanten.

Under senhösten och vintern matade vi sedan ofta Gusten och hans maka som vi döpte till Gustina. Gusten var inte handtam, men han tillät oss mata honom med bröd på ca 4 m håll. Gustina var betydligt skyggare, 10-15 m var närgränsen. När mycket bröd fanns tillgängligt startade en intensiv hamstring med nedgrävning i hela trädgården. Att Gusten blivit så tam berodde sannolikt på att föregående ägare fiskade med nät tämligen intensivt och Gusten fick givetvis all skräpfisk, något som kråkor ju älskar.

Var kråkparet häckade lyckades jag inte klara ut, de stora ekkronorna är svårinventerade, men sent på sommaren 1998 kom paret fram med en unge. Den såg verkligen konstig ut. Den påminde om en skata i färgteckningen,

flög dåligt och såg allmänt ynkelig ut. Tydligt fanns någon defekt i parets gener, som givit detta resultat. När ruggade fjädrar började dyka upp på gräsmattan kunde man se att honans vingpennor hade otydliga ljusare inslag i den mörka färgteckningen. De var alltså hon som var bärare av det albinistiska anlaget. Gusten däremot var en vacker kraftig kråkhanne i sina bästa år.

Ungen försvann efter en månad, han måste ha blivit en lätt match för duvhöken, det närmaste paret bor i skogen vid Malmvik några km bort. Även honan försvann under vintern och ersattes av en annan hona, Gustina II, inför häckningssäsongen 1999. De följande åren kom 4- och 5-ungarskullar på vingarna, alla helt normala fåglar.

Gusten hävdade konsekvent sitt revir. Inga andra kråkor tilläts över huvud taget att vistas på Rulleudd. Ett par undantag kan dock nämnas. Det ena var en augustiflock med ett tiotal ungråkor, där troligen de egna ungarna ingick. De fick utan protester vistas några dagar på bryggorna och vid strandkanten. Det andra exemplet är från vintern då några andra kråkor upptäckt vår foderplats och började hugga in. Vad gjorde Gusten? Inte angrep han kråkorna med näbb och klor, nej han mobbade dem genom att hela tiden gå in i deras närområde och försöka sätta sig på de grenar de redan satt. Han lämnade dem alltså ingen ro och efter någon halvtimme gav de upp och försvann för gott. De fick ju ändå inte tid att äta.

Gusten fann dock sin överman i de björktrastar som häckade på udden. Under perioden i april – maj höll ett tiotal par björktrastar vår och angränsande tomter helt rena från kråkor. Gusten

fick flyga omvägar runt dungarna med björktrastbon. Björktrastens förmåga att idka prickskytte har gett den allmogenamnet "skittrast" i vissa bygder och några fullträffar på en kråka kan få den att mista flygförmågan. Gusten aktade sig alltså noga för att utsätta sig för detta bombardemang. En rolig iakttagelse från slutet av häckperioden var att Gusten sökte skydd mot bombardemanget vid den ovannämnda grillen genom att springa runt denna och ducka. Det påminde inte så lite om en soldat med ett skyttevärn.

För att hålla rent från kråka behöver det nog finnas 5-10 par björktrastar tillsammans. Tyvärr minskade antalet par följande år och kråkorna gjorde snabbt rent hus på de återstående få paren. I skydd av björktrasten tror jag att flera andra arter har lättare att lyckas med häckningen: bofink, koltrast, ringduva etc.

En av Gustens specialiteter var att plundra skatbon. Skatorna kunde inte stoppa honom. När skatorna bodde i ett fristående vildäppelträd kunde tillvägagångssättet lätt studeras. Gusten bestämde angreppsriktning in mot bobalen och sedan började han systematiskt plocka bort de pinnar som hindrade vägen dit. Trots att traktens alla skator samlats till understöd kunde de inget annat göra än att skräna och titta på när han banade väg till boet och dess innehåll. Skatorna har under de år vi bott här också haft begränsad häckningsframgång, troligen beroende på Gusten.

Man kan undra varför Gusten spenderade så mycket tid och energi på skatboet när viggboet som jag berättade om 2002 (Sondell 2003) fick ligga orört, trots att det var helt öppet och alltså mycket lättillgängligt. Möjligen hade Gusten dålig erfarenhet av arga andhonor,

Foto Jan Sondell

Gusten fyller krävan med bröd vid fågelmatningen. Änderna blir inte störda.

men lite svårförklarligt tycker jag nog det är. Att ta ett ägg när honan ligger och dyker 400 m ut på fjärden borde ju vara hur enkelt som helst. Jag får säga som den legendariske ornitologen Erik Rosenberg när jag en gång berättade om en observation av en huvudlös sparvhök, som fallit ner från skyn framför några cyklister i Kvismaren. Det finns säkert en naturlig förklaring – det gäller bara att komma på den.

Vintern 2003–2004 hände något nytt. Plötsligt fanns fyra skrånande kråkor på udden. Skrånandet höll på dagligen under flera veckor. Tittade man närmare, flög t ex en kråka och satte sig på en gren, en annan kom efter och satte sig så nära som möjligt. Den första kråkan flög iväg en bit med den andra efter sig – oblodigt men effektivt. Vad vi såg var hur Gusten och Gustina höll på att bli av med reviret till ett yngre och troligen mer vitalt kråkpar. Till våren hade det nya kråkparet tagit över helt. De genomförde också en lyckad häckning 2004 och fick fyra flygga ungar.

Vart tog då de gamla fåglarna vägen? Det visade sig så småningom att de fortfarande fanns

kvar i utkanten av reviret vid Parksidans båthamn. Ibland vågade de sig in på vår tomt, det var väl matningen som lockade. Oräddheten för människor gjorde detta möjligt och avslöjade deras identitet. Vintern 2003–2004 fick även det nya kråkparet mat och säkerhetsavståndet minskade då tillfälligt från 30–50 till 15–20 m. När det nya kråkparet upptäckte att det gamla paret hade smugit sig fram, viket de förr eller senare alltid gjorde, kom de tillskyndande under höga skrån och det gamla försvann då snabbt ur reviret.

Våren 2005 nådde en kraftig nybyggnadsvåg Rulleudd i spåren av den fastställda detaljplanen och ett färdigställt VVS-system i det tidigare sommarstugeområdet. Revirkråkorna hade byggt bo i en tall på tomten ytterst på udden och startat ruvningen. Då började man bygga till sommarstugan på tomten. Det blev för stor störning för de relativt skygga individerna och boet övergavs. De byggde dock snart ett nytt i toppen av en gran på en lugnare tomt. Även detta bo misslyckades, kanske för att det allmänt blivit för mycket byggnadsarbetare i reviret. Ett flertal hus var nu under uppförande.

Foto Tomas Landqvist

Kråka

Efter detta misslyckande övergavs reviret och för första gången sedan vår inflyttning 1997 kunde man tillfälligt se ansamlingar av flockkråkor på udden. Skatorna blev också fler och lyckades troligen bättre med häckningen, även om många träd nu hade försvunnit till följd av byggnationen.

När detta skrivs i november 2005 är Gusten och Gustina åter besökare vid fågelmatningen och de slipper att bli bortkörda av överlägsna revir-

kråkor. Fortsättning följer alltså i detta spännande verklighetsdrama – kanske Gusten, som borde vara omkring 15, möjligen uppåt 20 år, förmår sätta ytterligare barn till världen våren 2006, åtminstone utseendemässigt är han fortfarande en mycket potent representant för sin art. Eller kanske han föredrar en pensionärstillvaro utan revirhävdande. Ett annat alternativ är att det yngre paret återkommer – den som lever får se!

Faktaruta

Kråkor uppträder i naturen antingen som revirkråkor eller flockkråkor. Revirkråkorna vistas i huvudsak inom ett geografiskt avgränsat område året om som de försvarar mot andra kråkor. Flockkråkorna däremot uppträder i större eller mindre flockar på de platser som inte lämpar sig som kråkrevir, t ex olika typer av öppna marker och stränder. Bland flockkråkorna ingår främst yngre individer. De bildar par och är beredda att ta över lediga revir om revirkråkorna faller ifrån. I flocken finns också äldre individer och fåglar som har någon skada. (En jägare, som skjuter revirkråkorna gör alltså ingen nytta, snarare tvärtom då antingen ett nytt par omgående tar över eller också kommer det in en hel kråkflock i det område man vill hålla fritt från kråkor.)

Kråkboet läggs helst i ett ensamt träd eller smärre dunge omgivet av öppen mark och mera sällan i slutna skog. På så sätt kan paret lättare hålla ett öga på boet vid näringsök och minska risken för predation. Det gäller främst den egna arten, men även berguven har kråkan att vara rädd för. Berguven är ju specialist på att nattetid plundra öppna bon med lite större fågelungar. Kråkans avsky för uven sitter ju som bekant djupt rotad, vilket ger möjlighet till kråkskytte för uvbulvan. (Exempelvis uppträdde en berguv tillfälligt vid Kvismaren i fågelstationens inventeringsområde för kråka på 1980-talet. Ungarna i inte mindre än sju kråkbon försvann då på kort tid längs stranden av Östra Kvismaren, där uven sågs några gånger.)

Kråkpopulationens storlek bestäms av revirtäthet och häckningsframgång. Häckningsframgången styrs givetvis i första hand av födotillgången men också av internpredationen (se t ex Yom-Tov 1974). Internpredation innebär att kråkor från angränsande revir stjälar ägg eller ungar ur grannens bo. Ju kortare avstånd mellan häckningarna desto lättare är det att utföra dessa stölder. Vid tät kråkförekomst blir därför häckningsframgången sämre och på så sätt sker hos arten en slags självreglering av populationsstorleken.

Referenser

Sondell, J. 2001. Inventering av kråka i Kvismaren. Fåglar i Kvismaren 16:25-29.

Sondell, J. 2003. Att vara ordningsman i naturen. Fåglar på Mäläröarna 3:21-23.

Yom-Tov, Y. 1974. The effects of food and predation on breeding density and success, clutch size and laying date of the crow (*Corvus corone* L.) Journ. Anim. Ecol., 43:479-496.